

- запровадити ефективні механізми трансферу технологій та комерціалізації результатів наукових розробок у сфері охорони здоров'я, умови для стимулювання і підтримки інноваційної діяльності у практичних ЗОЗ;
- підвищити роль університетських клінік, як центрів інноваційної діяльності, апробації та впровадження інноваційних розробок у галузі медицини;
- підвищити соціальний статус науковця та мотивацію до наукової діяльності, що дозволить суттєво вплинути на омолодження кадрового потенціалу науки;
- розширити підготовку фахівців з управління інвестиційною та інноваційною діяльністю у сфері охорони здоров'я.

5.2. Фінансування та економічні механізми управління галуззю в умовах її реформування

Упродовж останніх років важливу роль у сфері зміцнення систем охорони здоров'я в контексті реалізації політики Здоров'я-2020 у Європейському регіоні ВООЗ відігравали питання щодо фінансової стійкості та ефективності в охороні здоров'я, особливо стосовно розмежування понять ефективності та стримування витрат².

Залучення коштів у сектор охорони здоров'я виходить з основоположних принципів підтримки зусиль щодо зміцнення діяльності систем охорони здоров'я (ВООЗ, 2010). До таких належать забезпечення достатніх рівнів державного фінансування для підтримки фінансової безпеки (таким чином, щоб населенню не доводилося стикатися з фінансовими втратами у разі виникнення необхідності споживання її послуг), стабільності потоків доходів для підтримки якості і доступності послуг охорони здоров'я, забезпечення прозорості фінансування та ефективності їх адміністрування.

Як свідчить досвід багатьох країн, що відчували наслідки фінансової та економічної кризи у 2008–2013 рр., важливим елементом політики у забезпеченні діяльності системи охорони здоров'я, включаючи стан здоров'я населення, визнано здатність країни підтримувати або збільшувати рівень державного фінансування на охорону здоров'я.

Представлений нижче аналіз системи фінансування охорони здоров'я ґрунтується на даних НРОЗ³, що дозволяє узагальнити економічні результати функціонування цієї сфери, дослідити динаміку змін фінансових потоків, взаємовідносин між джерелами фінансування, постачальниками та видами медичних послуг, провести порівняння з міжнародними даними, а також даними Державної казначейської служби України Міністерства фінансів України, МОЗ України.

У 2015 р. джерелами фінансування системи охорони здоров'я в Україні залишалися, як і в попередні роки, кошти державного, місцевих бюджетів та соціального страхування, приватні кошти домашніх господарств, роботодавців, некомерційних організацій, що обслуговують домогосподарства; кошти міжнародних донорських організацій, які спрямовані в систему охорони здоров'я України (так звані «кошти іншого світу» за

² Health systems strengthening in the context of Health 2020: challenges and priorities in the WHO European Region. / Expert meeting Barcelona, Spain, 3–4 November 2014 // Division of Health Systems and Public Health, World Health Organization, 2015. – P. 3–4.

³ Національні рахунки охорони здоров'я (НРОЗ) України у 2015 році: Статистичний бюллетень / Державна служба статистики України, 2017. – 144 с.

класифікацією НРОЗ). Основним обов'язковим джерелом фінансування національної системи охорони здоров'я виступають кошти державного та місцевих бюджетів (табл. 5.2.1).

Таблиця 5.2.1

Розподіл загальних витрат на охорону здоров'я за джерелами фінансування у 2010–2015 рр., %

Найменування	Рік					
	2010	2011	2012	2013	2014	2015
Державні (включаючи соціальне страхування)	56,3	55,3	57,2	56,2	51,82	48,85
Приватні кошти домашніх господарств, роботодавців, некомерційних організацій, що обслуговують домогосподарства	43,4	44,4	42,6	43,6	47,93	50,78
Донори	0,26	0,27	0,24	0,23	0,25	0,37

Слід зазначити, що вперше, починаючи з моменту запровадження в Україні інструменту НРОЗ, зафіксовано зростання частки приватних витрат на охорону здоров'я у структурі загальних витрат (з 41,5% у 2003 р. до 50,8% у 2015 р.) із відповідним зростанням тягаря цих витрат домогосподарствами з 38,5% у 2003 р. до 48,8% у 2015 р. (рис. 5.2.1).

Водночас українська система фінансування охорони здоров'я може залучити лише 1% витрат домогосподарств у вигляді добровільного страхування ризику. Решта витрачається на базі самостійних виплат і це створює фінансові бар'єри доступу населення, зазвичай для малозабезпечених його верств. Занепокоєння викликає й той факт, що основні витрати на фармацевтичні товари та інші медичні товари нетривалого використання здійснювалися переважно домогосподарствами – 99,7%, а не ЗОЗ (для порівняння: у розвинутих європейських країнах від 30% до 60%), що свідчить про необхідність спрямування зусиль держави у галузі охорони здоров'я на розробку відповідних програм та стратегій щодо захисту найвразливіших верств населення⁴.

Ці дані кореспондуються з результатами окремих досліджень, зокрема компанії «МедЕксперт» (2014, 2015), які стосуються базового розрахунку обсягу ринку медичних послуг України, так званого «живого потоку» від пацієнтів, які включають витрати населення за надані медичні послуги у приватному та державному секторі охорони здоров'я. За цими розрахунками, у 2015 р. обсяг ринку медичних послуг (консультації лікарів, діагностичні обстеження, пологи, операції, перебування на стаціонарному лікуванні) склав 44,002 млрд грн⁵ (для порівняння: 2014 р. – 27,037⁶ млрд грн). Слід також відмітити, що порівняно з 2014 р. ціни у приватних ЗОЗ зросли на 25% порівняно з попереднім роком.

Аналізуючи такий показник, як загальні витрати на охорону здоров'я (ЗВОЗ), слід зазначити, що у 2015 р. він досяг рівня 7,81% від ВВП (на рівні показника 2009 р.) при рівні витрат на охорону здоров'я у світі в цілому 9,9%⁷ (2014), що було на рівні або вище країн, які

⁴ Національні рахунки охорони здоров'я (НРОЗ) України у 2015 році: Статистичний бюллетень / Державна служба статистики України, 2017. – С. 15.

⁵ Розрахунок обсягу ринку медичних послуг в Україні у 2015 році від компанії "МедЕксперт" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://medexpert.ua/ua/medichnij-zaklad/31-medichnij-zaklad/rozrakhunok-obsyagu-rinku-medichnih-poslug-v-2015-rotsi>.

⁶ Розрахунок обсягу ринку медичних послуг в Україні у 2014 році від компанії "МедЕксперт" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://medexpert.ua/meditsinskoe-uchrezhdenie/11-meditsinskoe-uchrezhdenie/rozrakhunok-obsyagu-rinku-medichnih-poslug-ukrajini-v-2014-rotsi-mln-gm>

⁷ Дані 2014 р. (джерело інформації : http://www.who.int/gho/health_financing/total_expenditure/en)

стали членами ЄС після 2004 р. (у середньому близько 7,0%). Для порівняння: у Сінгапурі, система охорони здоров'я якого визнана однією з найкращих за рейтингом Bloomberg, витрачається 4,9% від ВВП на охорону здоров'я (рис. 5.2.2).

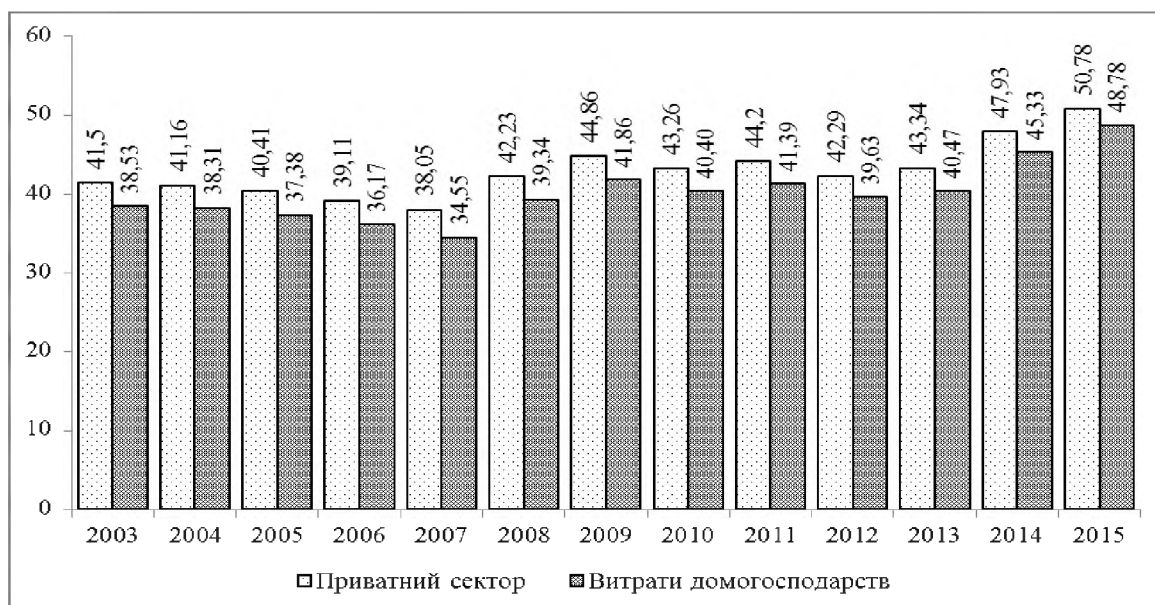
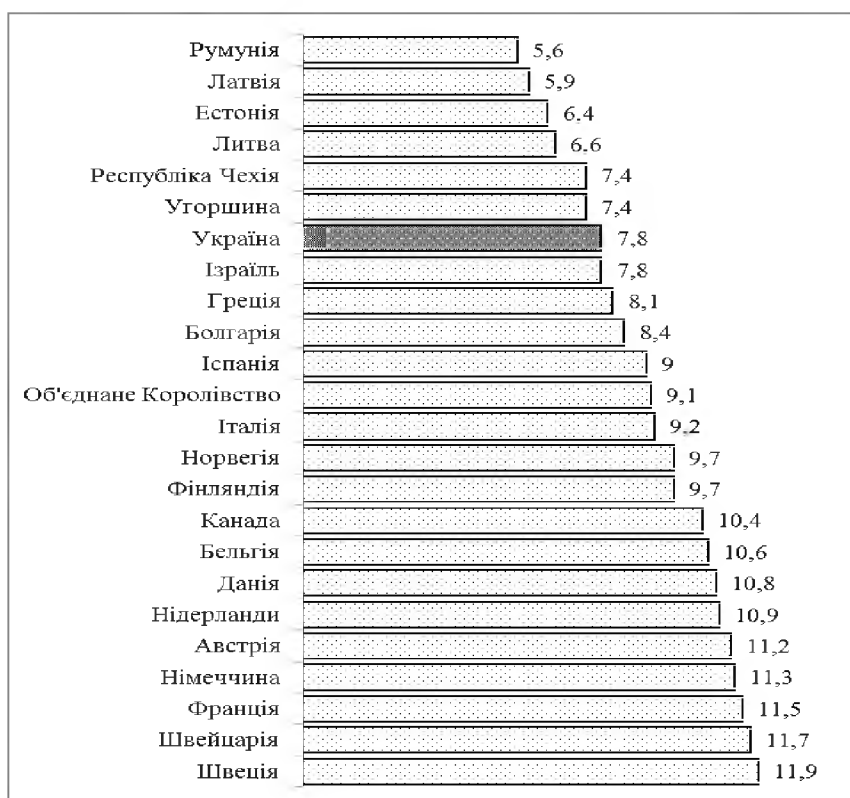

Рис. 5.2.1. Динаміка змін частки приватних витрат у структурі загальних витрат на охорону здоров'я, %

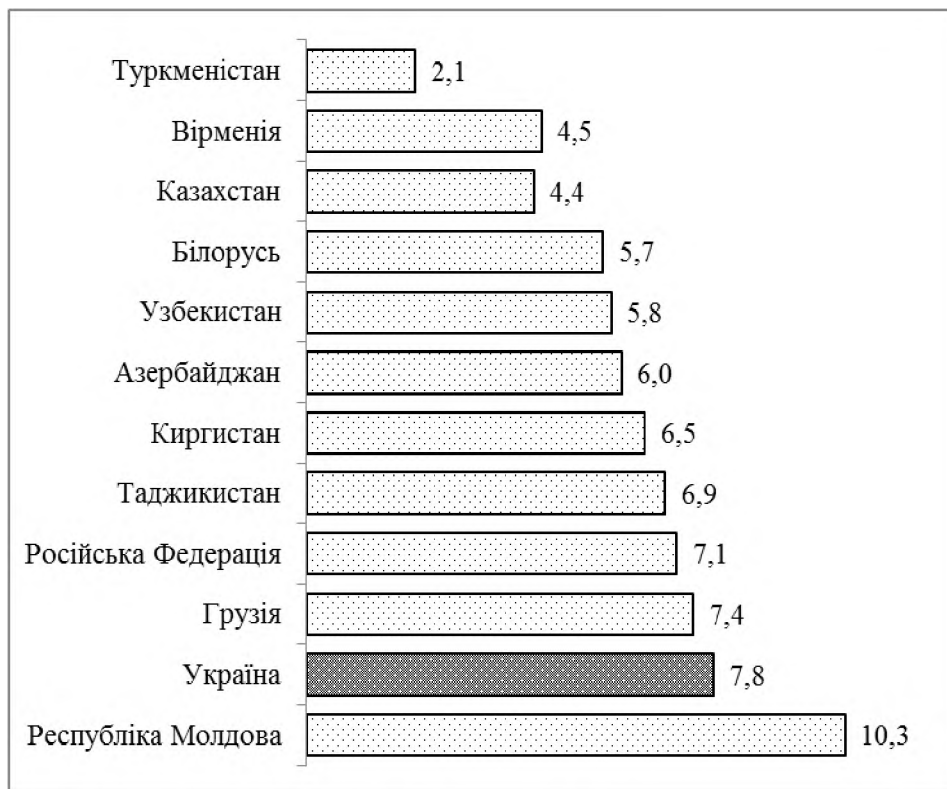

Примітка: Україна – 2015 р.; інші країни – 2014 р.

Рис. 5.2.2. Загальні витрати на охорону здоров'я як відсоток від номінального ВВП в Україні порівняно з країнами Європейського регіону (побудовано за даними ВООЗ)⁸

⁸ Global Health Expenditure Database / Total Health Expenditure (THE)% Gross Domestic Product (GDP) [Electronic resource]. – URL : <http://apps.who.int/nha/database/ViewData/Indicators/en>.

Серед країн колишнього Радянського Союзу найвищі рівні загальних витрат від ВВП зафіксовано, як і в попередні роки, у Республіці Молдова (відповідно 10,3%). Друге місце в рейтингу після України посідає Грузія (7,4%), третє – Російська Федерація (7,1%), четверте – Таджикистан (6,9%). Решта країн витрачають від 2,1% (Туркменістан) до 6,5% ВВП (Киргизстан) (рис. 5.2.3).

Примітка: Україна – 2015 р.; інші країни – 2014 р.

Рис. 5.2.3. Загальні витрати на охорону здоров'я як відсоток від номінального ВВП в Україні порівняно з пострадянськими країнами (за даними ВООЗ)

Щодо ЗВОЗ у розрахунку на одного жителя відносно обмінного курсу національної валюти, то цей показник в Україні становив 166 дол. США (для порівняння: у світі в цілому вони становили 1058 дол. США). Це найнижчий показник за період з 2007 р., що пов'язано як із інфляційними процесами, так і зі зростанням обмінного курсу національної валюти (рис. 5.2.4).

Аналіз витрат населення у розрахунку на одного жителя за паритетом купівельної спроможності⁹, який вимірює розходження «в просторі» у купівельній спроможності валют різних країн, засвідчив, що в Україні щорічно на душу населення витрачалося від 527 (PPP int. \$)¹⁰ у 2010 р. до 584 (PPP int. \$) у 2015 р. Це відбувалося синхронно зі зростанням загальних подушових витрат за курсом національної валюти в доларовому еквіваленті (за період 2003–2015 рр. середній офіційний курс гривні до долара США, встановлений Національним банком України, зріс з 5,33 до 24,84 у 2015 р., НРОЗ, 2015).

⁹ Purchasing Power Parity Rate – PPP Rate

¹⁰ Там же

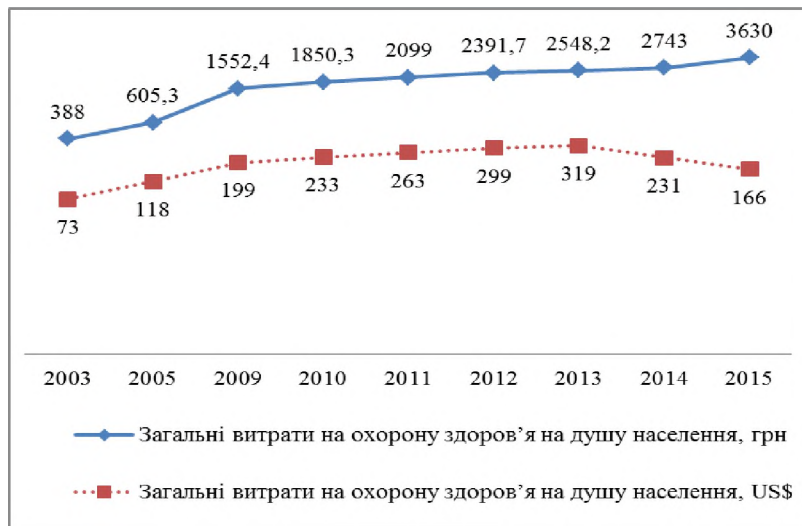
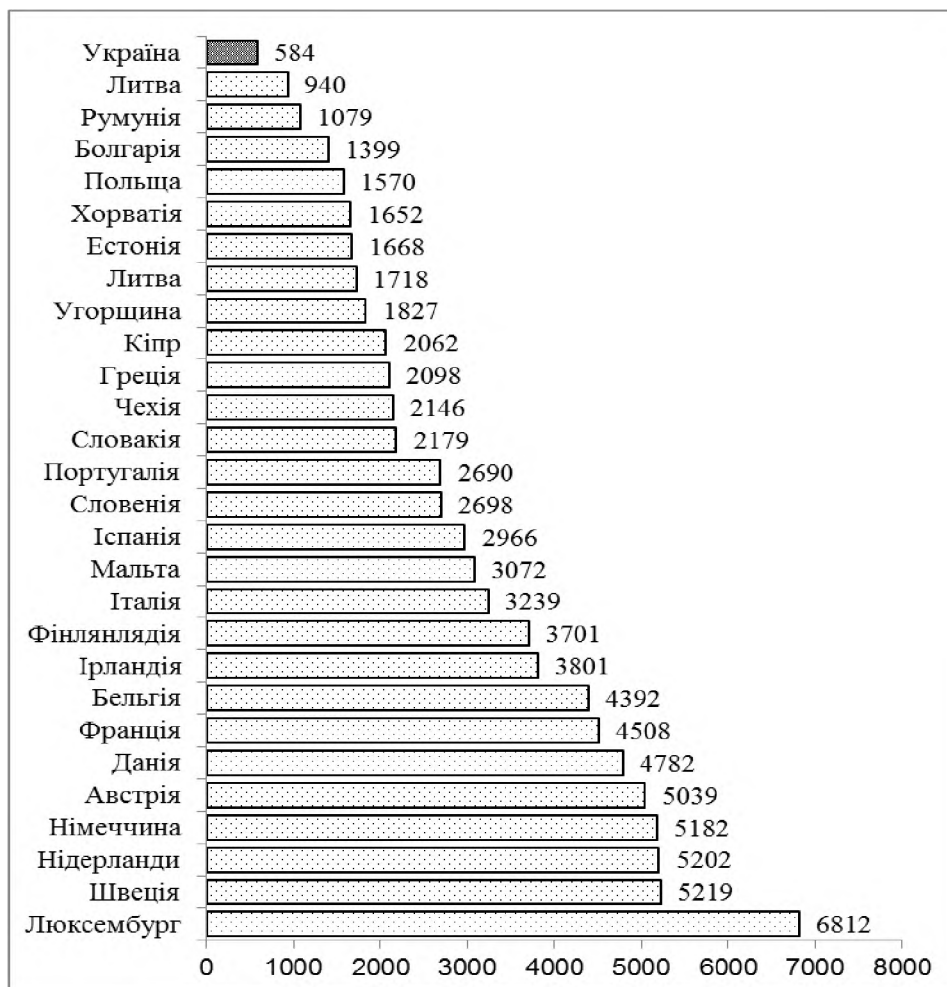

Рис. 5.2.4. Динаміка змін загальних витрат на охорону здоров'я на душу населення в Україні, грн та US\$

Для порівняння: подушовий рівень витрат на охорону здоров'я в (PPP int. \$) в європейських країнах має значні коливання: від 940 (Литва) до 6812 (Люксембург) міжн. дол. (PPP int. \$). Порівняно з країнами Європейського регіону в Україні цей показник нижчий у рази, у світі в цілому – у 1,8 разу (1058 міжн. дол.).

Примітка: Україна – 2015 р.; інші країни – 2014 р.

Рис. 5. Загальні витрати на охорону здоров'я за паритетом купівельної спроможності на душу населення в Україні порівняно з країнами Європейського Регіону (за даними ВООЗ)

У цілому подушовий рівень загальних витрат на охорону здоров'я за паритетом купівельної спроможності (PPP int. \$) залишається в країні нижчим у 2–3,1 разу, ніж у країнах пострадянського простору (Азербайджан – 1047 міжн. дол., Білорусь – 1031, Казахстан – 1068, РФ – 1836) (табл. 5.2.2).

Таблиця 5.2.2

Загальні та державні витрати на охорону здоров'я у розрахунку на душу населення (PPP int. \$) у країнах колишнього Радянського Союзу*

Країна	PPP int. \$ (Purchasing Power Parity)	
	ЗВОЗ на душу населення	Державні видатки на ОЗ
Російська Федерація	1836	958
Азербайджан	1047	214
Казахстан	1068	581
Білорусь	1031	678
Грузія	628	131
Україна	584	166
Республіка Молдова	514	264
Вірменія	362	156
Узбекистан	340	181
Туркменістан	320	209
Киргизія	215	121
Таджикистан	185	53

Примітка: Україна – 2015 р., країни-члени СНД – 2014 р.

Одним з індикаторів системи фінансування, який характеризує забезпечення універсального доступу до послуг системи охорони здоров'я, є частка державних витрат на охорону здоров'я (ДВОЗ).

У більшості країн основна частина витрат на охорону здоров'я припадає на державні витрати. Найвищі рівні цього показника серед країн-членів ВООЗ зафіксовано у Нідерландах (87%), Данії (85%), Великій Британії (83%), Люксембургу (84%), Швеції (84%); серед країн-членів ЄС після травня 2004 р. – Чехії (85%), Румунія (80%), Хорватії (82%), Польщі (71%), Естонії (79%), Литві (68%) (рис. 5.2.6).

За даними Державної казначейської служби України, у 2016 р. із зведеного бюджету України на охорону здоров'я було спрямовано 75408,5 млн грн¹¹ (зростання видатків на 6,2% порівняно з 2015 р.), у т.ч. з Державного бюджету – 12456,3 млн грн (всі міністерства і відомства, включаючи МОЗ України); з місцевих бюджетів – 66002,5 млн грн^{12,13} (табл. 5.2.3), при цьому споживчі ціни в цілому зросли порівняно з попереднім роком на 12,4%, а в охороні здоров'я – на 1,4%.

¹¹ Загальний і спеціальний фонди

¹² Дані без АР Крим, Луганської, Донецької областей і м. Севастополя (дані Державної казначейської служби України)

¹³ Показники виконання Зведеного та Державного бюджетів України за січень-грудень 2012–2016 рр. (дані Державної казначейської служби України)

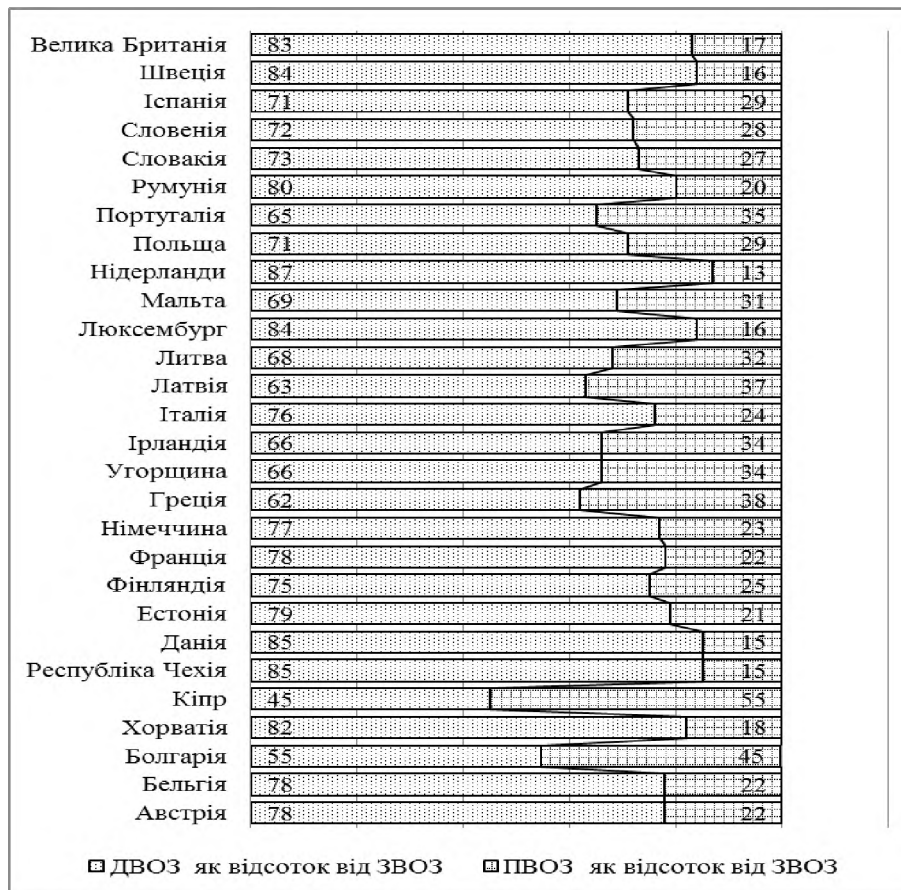

Рис. 5.2.6. Загальні витрати на охорону здоров'я та ПВОЗ як відсоток від загальних витрат на охорону здоров'я в окремих країнах Європейського Регіону (дані ВООЗ, 2014)

Таблиця 5.2.3

Видатки на охорону здоров'я в Україні за 2010–2016 рр.

Показник	Рік						
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Видатки зведеного бюджету на охорону здоров'я (млн грн)	44745,4	48961,6	58453,9	61568,8	57150,1	70991,4	75408,5
Видатки на охорону здоров'я у загальному фонді зведеного бюджету (млн грн), у .ч.:							
– видатки на охорону здоров'я у загальному фонді державного бюджету МОЗ України	4397	4862	9646,2	11141,2	8482,6	8461,4	9244,9
– видатки на охорону здоров'я у загальному фонді місцевих бюджетів	33347,5	34527,1	42326,2	45266,2	42726,3	48938,2	53298,6
Індекси споживчих цін (рік до попереднього року)	109,4	108	100,6	99,7	112,1	148,7	112,4
Індекси споживчих цін на товари і послуги охорони здоров'я (рік до попереднього року)	107,9	106,7	103,7	102,3	116,5	137,6	101,4

При порівнянні динаміки змін ДВОЗ на душу населення у національній валюті за (2010–2016 рр.), встановлено що їх обсяги зросли в 1,6 разу (з 1045,1 грн у 2010 р. до 1763,5 грн у 2016 р.). При цьому динаміка цих показників у гривневому та доларовому еквіваленті носила різновекторний характер (аналогічно і ЗВОЗ). У період 2010–2013 рр. обсяги державного фінансування охорони здоров'я щорічно зростали як у номінальному, так і в доларовому еквіваленті; у 2014 р. – відбулося одночасне зменшення показника і у гривневому, і у доларовому еквіваленті, що було пов'язано з макроекономічною ситуацією в країні, і насамперед, зі стрімким зростанням курсу долара по відношенню до гривні і знеціненню національної грошової одиниці; у 2015–2016 рр. номінальні обсяги державного фінансування охорони здоров'я зростають при одночасному зменшенні витрат у доларовому еквіваленті (табл. 5.2.4).

Таблиця 5.2.4

Динаміка змін державних витрат на охорону здоров'я у гривневому і доларовому еквіваленті, обмінного курсу національної валюти, 2010–2016 рр.

Показник	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
ДВОЗ на душу населення, грн	1045,1	1165,5	1373,2	1439	1258,1	1653,7	1763,5
ДВОЗ на душу населення, US\$ за курсом національної валюти	131,6	146,2	171,9	180,1	105,8	68,9	64,9
Обмінний курс US\$ 1 = UAH	7,94	7,97	7,99	7,99	11,89	21,84	27,19

Найбільшим адміністратором (розпорядником бюджетних коштів) центрального бюджету залишається, як і в попередні роки, Міністерство охорони здоров'я. Решта коштів розподілялися Національною академією медичних наук та іншими центральними фінансовими посередниками. Зменшення частки видатків із Державного бюджету в окремих відомствах пов'язано із передачею окремих ЗОЗ у комунальну власність, починаючи з 2015 р., наприклад тих, що входили до сфери оперативного управління Державної адміністрації залізничного транспорту.

У 2016 р. МОЗ України контролювало 77,5% коштів Державного бюджету (видатки за програмною класифікацією), НАМН України – 11,6%, Міністерство оборони (12,6%), Міністерство внутрішніх справ (6,7%) (табл. 5.2.5).

Таблиця 5.2.5

Обсяги фінансування системи охорони здоров'я з Державного бюджету за програмною класифікацією видатків у 2015–2016 рр. (загальний і спеціальний фонди), грн¹⁴

Найменування	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Разом	Частка у витратах Державного бюджету на охорону здоров'я, %
	Виконано за січень-грудень			
Державне управління справами				
	2015			
Надання медичних послуг медичними закладами	335 084 178,68	66 736 403,34	401 820 582,02	2,58
	2016			
	371 394 408,45	74 891 221,01	446 285 629,46	2,8
Міністерство внутрішніх справ України				
Медичне забезпечення працівників,	2015			

¹⁴ За даними звіту про видатки за програмною класифікацією видатків та кредитування державного бюджету у 2015, 2016 р. (Державна казначейська служба України)

Найменування	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Разом	Частка у витратах Державного бюджету на охорону здоров'я, %
	Виконано за січень-грудень			
осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ	466 291 341,51	104 281 414,15	570 572 755,66	3,67
	2016			
	944 968 264,13	108 075 845,16	1 053 044 109,29	6,7
Міністерство соціальної політики України				
Комплексне медико-санітарне забезпечення та лікування онкологічних захворювань із застосуванням високовартісних медичних технологій громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	2015			
	59 948 661,69	x	59 948 661	0,39
	2016			
	14 171 346,95	414 874,13	14 586 221,08	0,1
Міністерство оборони України				
Медичне лікування, реабілітація та санаторне забезпечення особового складу Збройних Сил України, ветеранів військової служби та членів їхніх сімей, ветеранів війни	2015			
	1 087 401 441,30	347 967 340,71	1 435 368 782,01	9,23
	2016			
	1 416 720 207,57	577 403 311,77	1 994 123 519,34	12,6
Міністерство охорони здоров'я України	2015			
	8 461 364 243,25	24 735 118 79,66	109 348 761 22,91	70,28
	2016			
	9 244 863 951,19	3 002 786 55,94	122 476 446 07,13	77,5
Міністерство інфраструктури України				
<i>Державна адміністрація залізничного транспорту</i>				
Медичне обслуговування працівників та пасажирів залізничного транспорту	2015			
	206 753 146,52	137 375 563,55	344 128 710,07	2,21
	2016			
	x	12 954,58	12 954,58	0,0001
Служба безпеки України				
Медичне обслуговування і оздоровлення особового складу та утримання закладів допільної освіти Служби безпеки України	2015			
	63 640 899,94	59 305 402,61	122 946 302,55	0,79
	2016			
	63 403 498,98	67 965 902,72	131 369 401,70	0,8
Національна академія наук України				
Медичне обслуговування працівників Національної академії наук України	2015			
	37 363 184,27	1 552 015,33	38 915 199,60	0,25
	2016			
	39 317 697,09	1 851 515,92	41 169 213,01	0,3
Національна академія медичних наук України	2015			
	1 255 092 664,71	448 075 475,82	1 703 168 140,53	10,95
	2016			
	1 373 284 017,72	462 807 913,63	1 836 091 931,35	11,6

У цілому обсяги фінансування охорони здоров'я (закладів і установ, які знаходяться у підпорядкуванні МОЗ України) з Державного бюджету та їх структура за 2015–2016 рр. наведені у табл. 5.2.6.

У 2016 р. забезпечення медичних заходів окремих державних програм та комплексних заходів програмного характеру з Державного бюджету профінансовано в обсязі 3,9499 млрд грн, або 32,3% від обсягів видатків на охорону здоров'я МОЗ України (2015 р. – 3,6969 млрд грн, або 33,8%; 2014 р. – 3,13 млрд грн). Враховуючи суттєве зростання цін на лікарські засоби і товари медичного призначення, заходи програм з протидії захворюванню на туберкульоз, ВІЛ/СНІД, гепатит, програма з імунопрофілактики дітей, лікування онкологічних хворих, реалізації прав важкохворих дітей на життя та здоров'я були профінансовані в межах видатків 2014–2015 рр.

Таблиця 5.2.6

Обсяги фінансування охорони здоров'я (закладів і установ, які знаходяться у підпорядкуванні МОЗ України) з Державного бюджету та їх структура

Найменування	Загальний фонд		Спеціальний фонд	Разом	Частка у витратах на охорону здоров'я з Державного бюджету, %:
	Виконано за січень-грудень				
Міністерство охорони здоров'я України	2015	8 461 364 243,25	2 473 511 879,66	10 934 876 122,91	100
	2016	9 244 863 951,19	3 002 780 655,94	12 247 644 607,13	100
<i>Апарат Міністерства охорони здоров'я України</i>	2015	7 348 841 924,77	2 170 608 599,10	9 519 450 523,87	87,06
	2016	9 196 634 496,66	3 002 577 483,55	12 199 211 980,21	99,6
Керівництво та управління у сфері охорони здоров'я	2015	26 231 386,74	5 277 620,67	31 509 007,41	0,29
	2016	33 260 492,52	1 906 325,65	35 166 818,17	0,29
Дослідження, наукові і науково-технічні розробки, виконання робіт за державними цільовими програмами і державним замовленням, підготовка та підвищення кваліфікації наукових кадрів у сфері охорони здоров'я, фінансова підтримка розвитку наукової інфраструктури та об'єктів, що становлять національне надбання	2015	36 494 261,26	46 512 810,25	83 007 071,51	0,76
	2016	41 376 122,54	52 445 183,74	93 821 306,28	0,77
Підготовка і підвищення кваліфікації медичних та фармацевтичних, наукових та науково-педагогічних кадрів вищими навчальними закладами III і IV рівнів акредитації	2015	743 748 418,08	1 683 483 236,25	2 427 231 654,33	22,20
	2016	802 950 333,84	2 155 007 152,56	2 957 957 486,40	24,2
Підвищення кваліфікації медичних та фармацевтичних кадрів та підготовка наукових і науково-педагогічних кадрів у сфері охорони здоров'я	2015	151 176 609,01	88 178 718,48	239 355 327,49	2,19
	2016	160 258 283,37	101 515 053,84	261 773 337,21	2,14
Методичне забезпечення діяльності медичних (фармацевтичних) вищих навчальних закладів та закладів післядипломної освіти	2015	1 268 046,05	30 590,60	1 298 636,65	0,01
	2016	1 341 915,72	83 832,95	1 425 748,67	0,01
Спеціалізована та високоспеціалізована медична допомога, що надається загальнодержавними закладами охорони здоров'я	2015	733 863 814,00	129 830 770,56	863 694 584,56	7,90
	2016	772 473 776,91	195 992 995,46	968 466 772,37	7,91
Підготовка медичних і фармацевтичних кадрів вищими навчальними закладами I і II рівнів акредитації	2015	4 757 163,00	50 273 049,83	55 030 212,83	0,50
	2016	4 441 758,80	48 761 427,83	53 203 186,63	0,43
Діагностика і лікування захворювань із впровадженням експериментальних та нових медичних технологій у ЗОЗ науково-дослідних установ та вищих медичних навчальних закладах Міністерства охорони здоров'я України	2015	763 304 115,73	101 776 637,10	865 080 752,83	7,91
	2016	791 472 620,05	107 638 062,62	899 110 682,67	7,34
Санаторне лікування хворих на туберкульоз та дітей і підлітків із соматичними захворюваннями	2015	299 666 350,48	12 604 164,53	312 270 515,01	2,86
	2016	312 395 405,83	12 467 092,08	324 862 497,91	2,65

Найменування	Загальний фонд		Спеціальний фонд	Разом	Частка у витратах на охорону здоров'я з Державного бюджету, %:
	Виконано за січень-грудень				
Спеціалізована консультативна амбулаторно-поліклінічна та стоматологічна допомога, що надається вищими навчальними закладами, науково-дослідними установами та загальнодержавними закладами охорони здоров'я	2015	82 638 117,33	12 671 002,60	95 309 119,93	0,87
	2016	97 543 057,12	16 510 045,61	114 053 102,73	0,93
Виконання боргових зобов'язань за кредитами, залученими ДП «Укрмедпостач» під державні гарантії, для реалізації інвестиційного проекту, оплата податкових зобов'язань (з урахуванням штрафних санкцій), що виникли в рамках реалізації інвестиційного проекту	2015	320 963 525,54		320 963 525,54	2,94
	2016	355 902 770,03		355 902 770,03	2,91
Організація і регулювання діяльності установ та окремі заходи у системі охорони здоров'я	2015	124 940 111,95	33 524 098,85	158 464 210,80	1,45
	2016	124 749 695,73	40 273 168,43	165 022 864,16	1,35
Лікування громадян України за кордоном	2015	201 787 979,29		201 787 979,29	1,85
	2016	387 444 318,03		387 444 318,03	3,16
Забезпечення медичних заходів окремих державних програм та комплексних заходів програмного характеру	2015	3 696 859 487,44		3 696 859 487,44	33,81
	2016	3 949 972 356,67		3 949 972 356,67	32,3
Функціонування Національної наукової медичної бібліотеки, збереження та популяризація історії медицини	2015	18 793 205,77	3 672 544,34	22 465 750,11	0,21
	2016	19 104 078,49	5 126 481,08	24 230 559,57	0,2
Заходи з реабілітації хворих на дитячий церебральний параліч у Міжнародній клініці відновного лікування	2015	11 142 775,00		11 142 775,00	0,10
	2016	11 142 246,00		11 142 246,00	0,09
Поліпшення охорони здоров'я на службі у людей	2015		2 773 355,04	2 773 355,04	0,03
	2016		10 781 909,65	10 781 909,65	0,09
Будівництво сучасного лікувально-діагностичного комплексу Національної дитячої спеціалізованої лікарні «Охматдит»	2015	131 206 558,10		131 206 558,10	1,20
	2016	364 388 721,91		364 388 721,91	2,98
Комплексне медико-санітарне забезпечення та лікування онкологічних захворювань із застосуванням високовартісних медичних технологій громадян, які постраждали внаслідок Чорнобильської катастрофи	2016	58 140 494,71		58 140 494,71	0,47
Реконструкція і розширення Національного інституту раку	2016	0,00		0,00	0,00
Державна служба України з лікарських засобів	2015	36 699 119,52		36 699 119,52	0,34
Державна служба з лікарських засобів та контролю за наркотиками	2016	48 229 454,53		48 229 454,53	0,39

Слід зазначити, що, починаючи з 2015 р., змінено систему міжбюджетних трансфертів (коштів, які безоплатно і безповоротно передаються від одного бюджету до іншого). У рамках реформи міжбюджетних відносин¹⁵ запроваджено новий вид трансфертів для охорони здоров'я з державного бюджету місцевим бюджетам – медичну субвенцію.

Відповідно до норм Бюджетного кодексу України видатки місцевих бюджетів на охорону здоров'я враховано у складі видатків МОЗ України, як головного розпорядника бюджетних коштів, у відповідній бюджетній програмі, також визначено порядок та умови надання коштів медичної субвенції (табл. 5.2.7).

Таблиця 5.2.7

Обсяги фінансування загальнодержавних видатків МОЗ України (субвенції), грн

Найменування		Загальний фонд	Спеціальний фонд	Разом	Частка у витратах на охорону здоров'я з Державного бюджету, %
		Виконано за січень-грудень			
Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на придбання витратних матеріалів для закладів охорони здоров'я та лікарських засобів для інгаляційної анестезії	2015	18 274 802,57		18 274 802,57	0,04
	2016	18 435 091,50		18 435 091,50	0,04
Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на придбання медикаментів та виробів медичного призначення для забезпечення швидкої медичної допомоги	2015	135 630 015,69		135 630 015,69	0,29
	2016	136 142 656,57		136 142 656,57	0,3
Медична субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам	2015	46177023597,67		46177023597,67	99,56
	2016	44 433692584,90		44433692584,90	99,3
Субвенція з державного бюджету обласному бюджету Львівської області на завершення реконструкції Львівського обласного перинатального центру	2015	45 000 000,00		45 000 000,00	0,10
Субвенція з державного бюджету місцевим бюджетам на реформування регіональних систем охорони здоров'я для здійснення заходів з виконання спільного з Міжнародним банком реконструкції та розвитку проекту «Поліпшення охорони здоров'я на службі у людей»	2015		6 364 431,77	6 364 431,77	0,01
	2016		179714983,17	179 714 983,17	0,4

¹⁵ Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо реформи міжбюджетних відносин : Закон України №79-VIII від 28.12.2014 р. [Електронний ресурс] // Офіційний вісник України. – 2015. – № 3. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/card/79-19>. – Назва з екрану.

Обсяги медичної субвенції за касовими видатками становили 45 446,8 млн грн¹⁶, (2015 р. – 46 177,02 млн грн), крім того, як і в попередні роки, субвенції виділялися на придбання витратних матеріалів для ЗОЗ та лікарських засобів для інгаляційної анестезії (2016 р. – 18,4 млн грн, 2015 р. – 18,3 млн грн), забезпечення екстреної медичної допомоги (2016 р. – 136,1 млн грн, 2015 р. – 135,6 млн грн) (табл. 5.2.8).

Таблиця 5.2.8

Обсяги медичної субвенції у регіональному розрізі, тис. грн

Адміністративно-територіальна одиниця	Розпис за 2016 рік	Направлено відкритих асигнувань	Касові видатки
Україна	44 433 709,8	44 433 709,8	45 446 803,2
<i>Область</i>			
Вінницька	1 783 181,2	1 783 181,2	1824993,7
Волинська	1 135 868,9	1 135 868,9	1 155 685,4
Дніпропетровська	3 732 578,5	3 732 578,5	3 867 813,0
Донецька	2 599 092,0	2 599 092,0	2 415 115,0
Житомирська	1 402 674,5	1 402 674,5	1 432 021,0
Закарпатська	1 375 839,5	1 375 839,5	1 393 569,7
Запорізька	2 092 278,5	2 092 278,5	2 160 815,5
Івано-Франківська	1 585 289,1	1 585 289,1	1 656 434,5
Київська	1 931 744,5	1 931 744,5	1 971 559,2
Кіровоградська	1 103 593,6	1 103 593,6	1 147 034,8
Луганська	964 498,8	964 498,8	948 891,7
Львівська	2 801 501,8	2 801 501,8	2 847 473,2
Миколаївська	1 305 705,0	1 305 705,0	1 352 922,8
Одеська	2 647 940,7	2 647 940,7	2 666 699,3
Полтавська	1 628 104,0	1 628 104,0	1 652 353,1
Рівненська	1 245 118,1	1 245 118,1	1 270 405,3
Сумська	1 284 583,5	1 284 583,5	1 341 201,0
Тернопільська	1 167 282,6	1 167 282,6	1 213 754,3
Харківська	3 153 131,8	3 153 131,8	3 270 431,5
Херсонська	1 185 599,0	1 185 599,0	1 223 805,2
Хмельницька	1 460 372,8	1 460 372,8	1 510 707,1
Черкаська	1 442 838,6	1 442 838,6	1 507 459,9
Чернівецька	983 827,3	983 827,3	1 018 116,8
Чернігівська	1 215 646,5	1 215 646,5	1 256 248,0
м. Київ	3 205 419,0	3 205 419,0	3 341 292,4

Крім того, заходи з розбудови регіональних систем охорони здоров'я у 8 обраних регіонах (Вінницька, Волинська, Дніпропетровська, Закарпатська, Запорізька, Львівська, Полтавська і Рівненська області) у рамках реалізації спільного з Міжнародним банком реконструкції та розвитку проекту «Поліпшення охорони здоров'я на службі у людей»¹⁷ профінансовані в обсязі 17,9 млн грн (2015 р. – 6,3 млн грн), або 53,9% від запланованих. Згідно з паспортом¹⁸ цієї бюджетної програми, кошти планувалося спрямувати на реалізацію наступних заходів (планований обсяг асигнувань на 2016 р. – 33,2 млн грн):

– розробка архітектури та технічних стандартів електронної охорони здоров'я, навчання учасників, що задіяні у Проекті «Поліпшення охорони здоров'я на службі у

¹⁶ Касові видатки за даними Державної казначейської служби України

¹⁷ Угода про позику (Проект "Поліпшення охорони здоров'я на службі у людей") між Україною та Міжнародним банком реконструкції та розвитку від 19.03.2015 № 8475-UA

¹⁸ Паспорт бюджетної програми на 2016 рік (джерело інформації : http://www.moz.gov.ua/docfiles/bp_2016_2301610.pdf)

людей», центрального та обласного рівнів щодо застосування міжнародних стандартів з інформаційних технологій у системі охорони здоров'я;

- поточний ремонт приміщення для забезпечення роботи Центру електронної охорони здоров'я;

- розробка та пілотне впровадження нової системи фінансування ЗОЗ на основі діагностично-споріднених груп;

- забезпечення технічної та консультаційної підтримки МОЗ України у впровадженні заходів з реформування системи громадського здоров'я;

- проведення інформаційно-комунікаційних заходів з метою інформування населення щодо реформування системи охорони здоров'я;

- розробка та запровадження системи безперервного професійного навчання управлінців у сфері охорони здоров'я, надання технічної підтримки для зміцнення управління системою охорони здоров'я на загальнодержавному і регіональному рівнях;

- надання технічної підтримки з моніторингу та оцінювання на загальнодержавному і регіональному рівнях медичної інформації та організація навчання з питань стану впровадження та досягнення показників Проекту «Поліпшення охорони здоров'я на службі у людей» обласного та регіонального рівня;

- підтримка реалізації Проекту;

- закупівля комп'ютерної техніки та офісного обладнання.

Як і в попередні роки, суттєву роль у розподілі коштів на охорону здоров'я продовжували відігравати регіональні та місцеві органи управління. Місцеві урядові структури у 2016 р. розподіляли 83,5% суспільних фондів (для порівняння: у 2010 р. – 75,1%, 2011 р. – 79,1%, 2012 р. – 80,6%, 2013 – 79,8%, 2014 р. – 81,5%, 2015 р. – 83,9%). У цілому у 2016 р. з місцевих бюджетів було профінансовано видатки на охорону здоров'я в обсязі 62952, 2 млн грн (2015 р. – 59514,08 млн грн), у т.ч. загальний фонд – 53298,6 млн грн, спеціальний – 9653,7 млн гривень.

Показники виконання місцевих бюджетів за функціональною класифікацією видатків та їх структуру у 2016 р. подано у табл. 5.2.9¹⁹.

У 2016 р. кінцеве споживання фінансових коштів системи охорони здоров'я з місцевих бюджетів забезпечувалося переважно на рівні двох основних постачальників медичних послуг: лікарень – 66,0% (для порівняння: 2009 р. – 76,9%, 2010 р. – 77,2%, 2011 р. – 76,8%, 2012 р. – 70,26%, 2013 р. – 65,7%, 2014 р. – 67,36%, 2015 р. – 69,8%); закладів, що надавали амбулаторно-поліклінічну, швидку та невідкладну медичну допомогу – 24,2% (для порівняння: 2009 р. – 15,5%, 2010 р. – 15,48%, 2011 р. – 15,2%, 2012 р. – 18,41%, 2013 р. – 23,26%, 2014 р. – 25,09%, 2015 р. – 22,8%). Тобто можна говорити про збереження тенденцій останніх років щодо зміщення структури видатків у бік амбулаторної ланки за рахунок зменшення ліжкового фонду лікарень, перепрофілювання дільничних лікарень, а також втрати частини мережі ЗОЗ, чисельність якої змінилася у зв'язку з тимчасовою окупацією території АР Крим, м. Севастополя та частини зони проведення АТО.

¹⁹ Дані Державної казначейської служби України

Таблиця 5.2.9

**Показники виконання місцевих бюджетів за функціональною класифікацією видатків та їх структура у 2015–2016 р.,
грн/відсотків від видатків місцевих бюджетів**

Показник	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Разом	Загальний фонд		Спеціальний фонд		Разом	
	Виконано за січень-грудень 2016 р.			2015	2016	2015	2016	2015	2016
	Структура, відсотків від загального обсягу видатків місцевих бюджетів								
Охорона здоров'я	53 298 568095,50	9 653 673 445,10	62 952 241540,60	100	7,5	100	100,0	100	100
Поліклініки і амбулаторії, швидка та невідкладна допомога	13 689 311887,03	1 890 698 998,57	15 241 908835,88	25,4	25,7	10,7	16,1	22,8	24,2
Поліклініки загального профілю та амбулаторії	1 664 641 360,87	198 425 971,62	1 863 067 332,49	3,3	3,1	1,3	2,1	3,0	3,0
Спеціалізовані та стоматологічні поліклініки	1 813 603 760,56	701 975 838,42	2 515 579 598,98	3,3	3,4	4,3	7,3	3,5	4,0
Станції швидкої та невідкладної допомоги	3 385 211 718,24	71 420 110,68	3 456 631 828,92	6,3	6,4	2,2	0,7	5,6	5,5
Фельдшерсько-акушерські пункти	177 238 166,62	13 055 228,49	190 293 395,11	0,4	0,3	0,0	0,1	0,3	0,3
Центри первинної медичної (медико-санітарної) допомоги	6 648 616 880,74	567 719 799,64	7 216 336 680,38	12,1	12,5	2,9	5,9	10,4	11,5
Лікарні та санаторно-курортні заклади	34 825 587734,67	6 739 508 698,46	41 565 096433,13	67,0	65,3	82,5	69,8	69,8	66,0

Показник	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Разом	Загальний фонд		Спеціальний фонд		Разом	
	Виконано за січень-грудень 2016 р.			2015	2016	2015	2016	2015	2016
	Структура, відсотків від загального обсягу видатків місцевих бюджетів								
Лікарні загального профілю	25 081 712 926,88	4 710 052 922,23	29 791 765 849,11	48,5	47,1	66,8	48,8	51,7	47,3
Спеціалізовані лікарні та інші спеціалізовані заклади	7 628 802 127,82	1 540 759 021,97	9 169 561 149,79	14,5	14,3	12,5	16,0	14,2	14,6
Пологові будинки	1 445 869 305,94	356 812 660,19	1 802 681 966,13	2,7	2,7	2,2	3,7	2,6	2,9
Санаторно-курортні заклади	669 203 374,03	131 884 094,07	801 087 468,10	1,3	1,3	1,0	1,4	1,3	1,3
Санітарно-профілактичні та протиепідемічні заходи і заклади	33 728 614,43	1 710 848,62	35 439 463,05	0,1	0,1	0,0	0,0	0,1	0,1
Інша діяльність у сфері охорони здоров'я	4 749 939 859,37	1 359 856 949,17	6 109 796 808,54	7,6	8,9	6,8	14,1	7,4	9,7
Будинки дитини	484 095 394,11	41 554 332,86	525 649 726,97	0,9	0,9	0,4	0,4	0,8	0,8
Станції переливання крові	291 686 363,48	78 822 071,32	370 508 434,80	0,6	0,5	0,8	0,8	0,6	0,6
Інші заклади та заходи у сфері охорони здоров'я	3 974 158 101,78	1 239 480 544,99	5 213 638 646,77	6,1	7,5	5,5	12,8	6,0	8,3

Виділення окремої функції «Центри первинної медичної (медико-санітарної допомоги)» у функціональній класифікації видатків і кредитування бюджету дає змогу простежувати дані про обсяги видатків на надання медичної допомоги у ЦПМСД. У цілому видатки на їх фінансування зростають щорічно і становили 11,5% проти 10,4% у 2015 р. від загального обсягу фінансування охорони здоров'я з місцевих бюджетів.

Частка видатків у структурі місцевих бюджетів на фінансування екстреної медичної допомоги за функцією «Станції швидкої та невідкладної допомоги» становила 5,5%. (2015 р. – 55,6%, 2014 р. – 6,28%, 2013 р. – 5,1% 2012 р. – 3,43%; 2011 р. – 2,7%).

Щодо економічної класифікації видатків ЗОЗ, які фінансувалися із загального фонду місцевих бюджетів, у їх структурі переважали видатки на оплату праці з нарахуваннями (2010 р. – 72,0%; 2011 р. – 75,0%, 2012 р. – 73,5%, 2013 р. – 74,4%, 2014 р. – 66,68%; 2015 р. – 70,6%, 2016 р. – 65,2%²⁰). Водночас частку видатків у загальному обсязі фінансування з місцевих бюджетів на медикаменти та перев'язувальні матеріали зафіксовано на рівні 7,7% (2010 р. – 7,9%; 2011 р. – 7,8%, 2012 р. – 7,5%, 2013 р. – 7,1%, 2014 р. – 7,22%, 2015 р. – 8,6%), харчування – 1,8% (2010 р. – 3,0%; 2011 р. – 2,7%, 2012 р. – 2,3%, 2013 р. – 2,2%, 2014 р. – 1,9%, 2015 р. – 2,1%). Регіональні показники фінансування захищених видатків наведені у табл. 5.2.10.

Таблиця 5.2.10

Фінансування захищених видатків у 2016 р. (медична субвенція)

Адміністративно-територіальна одиниця	Видатки медичної субвенції на фінансування захищених видатків			Частка витрат на фінансування захищених видатків у медичній субвенції		
	2100 Оплата праці і нарахування на заробітну плату	2220 Медикаменти та перев'язувальні матеріали	2230 Продукти харчування	2100 Оплата праці і нарахування на заробітну плату	2220 Медикаменти та перев'язувальні матеріали	2230 Продукти харчування
	тис. грн			відсотків		
Україна	29640799,5	3498499,0	798527,2	65,2	7,7	1,8
<i>Область</i>						
Вінницька	1328381,3	187 166,0	34 240,2	72,8	10,3	1,9
Волинська	894 733,0	106 468,1	23 993,1	77,4	9,2	2,1
Дніпропетровська	995 114,9	204 180,2	55 523,3	25,7	5,3	1,4
Донецька	1677121,2	227 489,1	46 867,1	69,4	9,4	1,9
Житомирська	1059676,3	105 147,5	36 845,2	74,0	7,3	2,6
Закарпатська	915 792,9	205 164,1	45 281,7	65,7	14,7	3,2
Запорізька	1088156,6	7 850,0	1 663,7	50,4	0,4	0,1
Івано-Франківська	1214789,2	139 597,5	32 045,1	73,3	8,4	1,9
Київська	530 819,9	115 934,5	27 255,3	26,9	5,9	1,4
Кіровоградська	849 036,7	31 772,9	18 244,2	74,0	2,8	1,6
Луганська	673 683,4	50 902,3	4 090,6	71,0	5,4	0,4
Львівська	1993148,8	360 510,4	68 470,2	70,0	12,7	2,4
Миколаївська	983 035,9	104 310,7	37 287,4	72,7	7,7	2,8
Одеська	1775374,4	254 642,3	67 958,5	66,6	9,5	2,5
Полтавська	1263177,8	102 200,8	28 709,8	76,4	6,2	1,7
Рівненська	997 391,4	78 112,0	21 138,8	78,5	6,1	1,7
Сумська	970 548,2	107 527,0	23 729,3	72,4	8,0	1,8

²⁰ За рахунок коштів медичної субвенції

Адміністративно-територіальна одиниця	Видатки медичної субвенції на фінансування захищених видатків			Частка витрат на фінансування захищених видатків у медичній субвенції		
	2100 Оплата праці і нарахування на заробітну плату	2220 Медикаменти та перев'язувальні матеріали	2230 Продукти харчування	2100 Оплата праці і нарахування на заробітну плату	2220 Медикаменти та перев'язувальні матеріали	2230 Продукти харчування
	тис. грн			відсотків		
Тернопільська	879 647,8	97 923,0	22 853,3	72,5	8,1	1,9
Харківська	2275427,3	174 213,7	55 474,8	69,6	5,3	1,7
Херсонська	939 679,1	81 909,7	19 694,0	76,8	6,7	1,6
Хмельницька	971 423,1	128 505,3	41 907,0	64,3	8,5	2,8
Черкаська	1027132,6	126 833,9	20 678,9	68,1	8,4	1,4
Чернівецька	741 415,2	86 913,8	17 253,3	72,8	8,5	1,7
Чернігівська	907 230,6	59 963,7	25 482,6	72,2	4,8	2,0
м. Київ	2 688 861,8	353 260,5	21 839,7	80,5	10,6	0,7

Слід зазначити, що місцеві ради при прийнятті відповідних бюджетів додатково понад обсяги субвенції планували та здійснювали з місцевих бюджетів оплату поточних видатків ЗОЗ (табл. 5.2.9–5.2.11), а також програм у галузі охорони здоров'я. Однак майже у всіх областях обсяги як медичної субвенції, так затверджених місцевих бюджетів не забезпечували повну потребу регіональних систем охорони здоров'я у коштах для покриття захищених видатків.

Щодо використання цільових видатків для лікування хворих на цукровий та нецукровий діабет та хворих на хронічну ниркову недостатність методом гемодіалізу, слід зазначити, що ці видатки були використано в обсягах 1,13 млрд грн і 1,485 млрд грн відповідно. У цілому потреби у коштах для місцевих бюджетів з метою забезпечення лікування хворих на цукровий та нецукровий діабет були профінансовані на 98,9%, хворих на хронічну ниркову недостатність методом гемодіалізу – на 78,7%. Коштом місцевих бюджетів додатково було витрачено 179,8 млн грн на лікування хворих на цукровий та нецукровий діабет (за винятком Донецької, Житомирської, Івано-Франківської, Одеської, Рівненської, Херсонської та Чернівецької областей, у яких ці витрати покривалися коштом медичної субвенції)²¹. Щодо видатків з місцевих бюджетів для забезпечення лікування хворих на хронічну ниркову недостатність методом гемодіалізу, то на ці цілі з місцевих бюджетів було витрачено 108,3 млн грн (зокрема додаткові кошти були виділені у місцевих бюджетах Волинської, Дніпропетровської, Донецької, Київської, Одеської, Сумської, Черкаської областей та м. Києва) (табл. 5.2.12).

З місцевих бюджетів були профінансовані і відповідні програми та заходи, передбачені за бюджетною програмою КПКВК 2301400 «Забезпечення медичних заходів окремих державних програм та комплексних заходів програмного характеру» в обсязі 1,27 млрд гривень. Детально дані про фінансування з місцевих бюджетів на ці цілі представлено у табл. 5.2.13.

²¹ Попередні дані Департаменту економіки та фінансової політики МОЗ України

Таблиця 5.2.9

Фінансування захищених видатків у 2016 р. – оплата праці і нарахування: фінансування з місцевих бюджетів і за рахунок медичної субвенції

Адміністративно-територіальна одиниця	2100 Оплата праці і нарахування на заробітну плату							
	Потреба на 2016 рік	Затверджено місцевими радами у 2016 році	у т.ч. за рахунок медичної субвенції	% забезпеченості МБ від потреби	Використано коштів у 2016 році	у т.ч. за рахунок медичної субвенції	% використання коштів місцевих бюджетів	у т.ч. медичної субвенції
Україна	48 989 684,4	34 017 714,7	30 808 810,7	69,4	33 489 273,9	29 640 799,5	98,4	96,2
<i>Область</i>								
Вінницька	1 982 346,0	1 403 703,1	1 334 908,1	70,8	1 397 153,1	1 328 381,3	99,5	99,5
Волинська	1 383 366,1	916 135,1	896 209,5	66,2	913 407,8	894 733,0	99,7	99,8
Дніпропетровська	3 092 387,4	1 077 277,8	1 031 314,0	34,8	1 048 355,8	995 114,9	97,3	96,5
Донецька	2 286 190,2	1 830 206,8	1 760 646,1	80,1	1 738 322,4	1 677 121,2	95,0	95,3
Житомирська	1 778 026,0	1 179 819,2	1 064 940,9	66,4	1 174 263,1	1 059 676,3	99,5	99,5
Закарпатська	1 392 508,3	1 014 810,8	927 437,0	72,9	1 011 917,0	915 792,9	99,7	98,7
Запорізька	2 065 525,5	1 965 309,5	1 847 713,8	95,1	1 948 696,6	1 088 156,6	99,2	58,9
Івано-Франківська	1 854 797,0	1 344 072,6	1 216 157,9	72,5	1 339 287,6	1 214 789,2	99,6	99,9
Київська	2 114 846,4	542 723,8	531 259,2	25,7	541 784,1	530 819,9	99,8	99,9
Кіровоградська	1 506 511,5	914 555,2	850 045,5	60,7	913 364,3	849 036,7	99,9	99,9
Луганська	2 124 963,6	840 479,4	787 731,1	39,6	733 795,9	673 683,4	87,3	85,5
Львівська	3 111 851,5	2 269 157,2	2 016 764,2	72,9	2 245 029,6	1 993 148,8	98,9	98,8
Миколаївська	1 425 290,6	1 056 155,2	989 076,9	74,1	1 047 806,1	983 035,9	99,2	99,4
Одеська	2 565 637,9	1 960 557,1	1 820 600,7	76,4	1 881 252,2	1 775 374,4	96,0	97,5
Полтавська	1 821 231,3	1 434 657,7	1 282 087,5	78,8	1 408 554,8	1 263 177,8	98,2	98,5
Рівненська	1 193 710,5	1 119 433,7	998 565,1	93,8	1 118 301,9	997 391,4	99,9	99,9
Сумська	1 514 162,8	1 082 574,8	973 708,7	71,5	1 076 854,4	970 548,2	99,5	99,7
Тернопільська	1 424 420,7	961 414,6	879 984,9	67,5	960 930,5	879 647,8	99,9	100,0
Харківська	3 161 357,0	2 324 279,1	2 281 509,0	73,5	2 317 675,5	2 275 427,3	99,7	99,7
Херсонська	1 561 478,7	962 500,8	945 000,1	61,6	955 317,7	939 679,1	99,3	99,4
Хмельницька	1 494 472,2	1 084 929,4	988 054,2	72,6	1 035 859,8	971 423,1	95,5	98,3
Черкаська	1 179 225,5	1 175 741,9	1 036 388,3	99,7	1 145 010,9	1 027 132,6	97,4	99,1
Чернівецька	1 188 404,8	805 680,7	744 729,4	67,8	802 166,2	741 415,2	99,6	99,6
Чернігівська	1 630 660,8	1 043 225,3	908 034,1	64,0	1 037 469,9	907 230,6	99,4	99,9
м. Київ	4 136 312,1	3 708 314,1	2 695 944,4	89,7	3 696 696,8	2 688 861,8	99,7	99,7

Фінансування захищених видатків у 2016 р. – медикаменти та перев'язувальні матеріали: фінансування з місцевих бюджетів і за рахунок медичної субвенції

Адміністративно-територіальна одиниця	2100 Оплата праці і нарахування на заробітну плату							
	Потреба на 2016 рік	Затверджено місцевими радами у 2016 році	у т.ч. за рахунок медичної субвенції	% забезпеченості МБ від потреби	Використано коштів у 2016 році	у т.ч. за рахунок медичної субвенції	% використання коштів місцевих бюджетів	у т.ч. медичної субвенції
Україна	12 669 151,5	6 171 943,1	3 821 607,3	48,7	5 733 730,1	3 498 499,0	92,9	91,5
<i>Область</i>								
Вінницька	813 017,7	234 316,2	187 333,3	28,8	229 531,6	187 166,0	98,0	99,9
Волинська	136 421,8	144 297,4	96 331,5	105,8	141 286,3	106 468,1	97,9	110,5
Дніпропетровська	2 746 490,9	429 000,4	205 722,0	15,6	369 391,8	204 180,2	86,1	99,3
Донецька	386 778,9	390 432,4	328 213,0	100,9	286 151,8	227 489,1	73,3	69,3
Житомирська	199 607,3	164 515,2	105 462,7	82,4	164 007,3	105 147,5	99,7	99,7
Закарпатська	298 094,0	265 815,2	234 491,5	89,2	236 930,2	205 164,1	89,1	87,5
Запорізька	551 281,3	357 640,3	109 754,5	64,9	355 948,5	7 850,0	99,5	7,2
Івано-Франківська	396 492,4	233 777,0	145 139,6	59,0	228 521,4	139 597,5	97,8	96,2
Київська	503 771,6	219 162,0	118 937,6	43,5	207 765,3	115 934,5	94,8	97,5
Кіровоградська	934 798,1	86 114,3	31 919,9	9,2	85 940,4	31 772,9	99,8	99,5
Луганська	213 481,0	78 651,8	59 891,5	36,8	66 738,7	50 902,3	84,9	85,0
Львівська	801 921,7	412 282,1	363 024,2	51,4	406 229,0	360 510,4	98,5	99,3
Миколаївська	196 165,6	165 780,7	104 864,2	84,5	163 856,9	104 310,7	98,8	99,5
Одеська	490 865,1	355 171,1	282 408,8	72,4	284 814,7	254 642,3	80,2	90,2
Полтавська	219 566,3	175 768,7	102 346,2	80,1	174 622,7	102 200,8	99,3	99,9
Рівненська	319 051,5	140 712,8	80 905,4	44,1	137 637,6	78 112,0	97,8	96,5
Сумська	287 785,4	130 126,4	107 674,0	45,2	129 376,5	107 527,0	99,4	99,9
Тернопільська	192 040,0	142 228,3	99 800,7	74,1	139 814,9	97 923,0	98,3	98,1
Харківська	699 194,4	303 020,4	180 791,2	43,3	295 328,7	174 213,7	97,5	96,4
Херсонська	198 040,7	104 777,3	82 164,9	52,9	104 233,0	81 909,7	99,5	99,7
Хмельницька	431 537,5	265 190,9	129 897,6	61,5	234 057,8	128 505,3	88,3	98,9
Черкаська	65 710,5	215 586,4	128 269,2	328,1	213 374,1	126 833,9	99,0	98,9
Чернівецька	111 136,7	109 091,6	91 517,7	98,2	101 691,9	86 913,8	93,2	95,0
Чернігівська	466 992,2	104 461,6	64 305,0	22,4	99 440,0	59 963,7	95,2	93,2
м. Київ	1 008 909,0	944 022,7	380 441,1	93,6	877 039,0	353 260,5	92,9	92,9

Фінансування захищених видатків у 2016 р. – харчування: фінансування з місцевих бюджетів і за рахунок медичної субвенції

Адміністративно-територіальна одиниця	2100 Оплата праці і нарахування на заробітну плату							
	Потреба на 2016 рік	Затверджено місцевими радами у 2016 році	у т.ч. за рахунок медичної субвенції	% забезпеченості МБ. від потреби	Використано коштів у 2016 році	у т.ч. за рахунок медичної субвенції	% використання коштів місцевих бюджетів	у т.ч. медичної субвенції
Україна	3 003 975,8	1 136 796,6	818 277,2	37,8	1 106 764,3	798 527,2	97,4	97,6
<i>Область</i>								
Вінницька	144 260,6	39 410,6	34 471,4	27,3	38 892,1	34 240,2	98,7	99,3
Волинська	66 551,1	27 895,1	24 090,2	41,9	27 814,3	23 993,1	99,7	99,6
Дніпропетровська	337 329,7	66 662,1	55 761,9	19,8	66 422,6	55 523,3	99,6	99,6
Донецька	265 176,2	60 101,1	51 015,7	22,7	55 624,5	46 867,1	92,6	91,9
Житомирська	84 892,3	42 554,5	37 388,6	50,1	41 998,4	36 845,2	98,7	98,5
Закарпатська	69 228,9	48 200,3	46 171,7	69,6	47 664,0	45 281,7	98,9	98,1
Запорізька	140 270,6	55 847,5	1 720,8	39,8	55 231,9	1 663,7	98,9	96,7
Івано-Франківська	93 176,9	37 946,2	32 338,6	40,7	37 828,3	32 045,1	99,7	99,1
Київська	112 545,7	34 744,7	27 516,2	30,9	34 477,1	27 255,3	99,2	99,1
Кіровоградська	127 235,2	29 379,0	18 249,6	23,1	29 350,8	18 244,2	99,9	100,0
Луганська	101 484,8	20 678,9	4 562,2	20,4	17 754,2	4 090,6	85,9	89,7
Львівська	151 176,7	82 224,5	68 892,9	54,4	80 081,8	68 470,2	97,4	99,4
Миколаївська	88 303,4	50 518,1	37 937,9	57,2	49 700,3	37 287,4	98,4	98,3
Одеська	145 428,9	89 443,6	76 276,2	61,5	78 170,8	67 958,5	87,4	89,1
Полтавська	88 728,6	44 529,9	28 774,0	50,2	44 443,5	28 709,8	99,8	99,8
Рівненська	89 644,8	28 450,7	21 167,7	31,7	28 422,1	21 138,8	99,9	99,9
Сумська	79 392,1	29 336,4	23 883,2	37,0	29 127,1	23 729,3	99,3	99,4
Тернопільська	48 125,7	23 712,2	22 849,7	49,3	23 713,5	22 853,3	100,0	100,0
Харківська	140 861,3	62 504,7	55 928,4	44,4	61 893,7	55 474,8	99,0	99,2
Херсонська	89 113,1	25 781,9	19 696,4	28,9	25 765,4	19 694,0	99,9	100,0
Хмельницька	86 671,3	52 318,8	43 473,8	60,4	49 857,0	41 907,0	95,3	96,4
Черкаська	22 376,1	48 623,4	20 397,9	217,3	48 978,4	20 678,9	100,7	101,4
Чернівецька	55 913,8	19 628,2	17 339,0	35,1	19 540,4	17 253,3	99,6	99,5
Чернігівська	155 048,9	32 439,1	26 232,8	20,9	31 187,4	25 482,6	96,1	97,1
м. Київ	221 039,3	83 865,1	22 140,4	37,9	82 824,6	21 839,7	98,8	98,6

Фінансування видатків у 2016 р. – цільові видатки для лікування хворих на цукровий та нецукровий діабет та хворих на хронічну ниркову недостатність методом гемодіалізу, тис. грн

Адміністративно-територіальна одиниця	Цільові видатки для лікування хворих на цукровий та нецукровий діабет			Цільові видатки для лікування хворих на хронічну ниркову недостатність методом діалізу		
	Потреба на 2016 рік	Затверджено: кошти медичної субвенції + МБ	Використано за 2016 рік	Потреба на 2016 рік	Затверджено: кошти медичної субвенції + МБ	Використано за 2016 рік
Україна	1 150 835,10	1 172 062,62	1 137 752,42	1630508,8	1485426,626	1282903,5
<i>Область</i>						
Вінницька	33 992,9	37 497,60	37 495,90	59 234,500	63 857,900	63 838,100
Волинська	21 915,2	22 034,85	20 828,46	56 376,700	50 838,00	50 838,00
Дніпропетровська	105 831,4	99 148,60	98 187,80	73 004,000	107 259,30	102 480,40
Донецька	118 269,1	112 213,60	111 171,40	90 930,200	114 492,80	23 659,00
Житомирська	39 889,8	41 321,57	41 321,13	51 180,700	43 379,90	43 379,50
Закарпатська	31 163,7	33 815,00	33 787,70	75 861,800	75 099,00	48 170,80
Запорізька	45 270,3	49 668,40	47 837,30	111 714,300	74 863,20	65 913,10
Івано-Франківська	29 046,9	36 081,90	35 722,80	103 920,200	93 685,20	89 239,90
Київська	48 149,7	48 557,60	47 767,50	62 871,800	62 463,90	61 251,40
Кіровоградська	30 590,2	29 954,90	29 682,20	28 058,500	28 802,80	28 802,80
Луганська	35 416,5	12 100,00	11 252,85	28 318,300	7 312,20	3 889,20
Львівська	58 344,7	63 646,60	63 646,00	94 307,600	92 072,20	92 038,50
Миколаївська	27 676,8	33 719,60	32 615,80	41 568,100	35 856,10	35 791,20
Одеська	72 704,5	47 985,90	47 981,40	112 493,700	77 512,70	77 512,70
Полтавська	41 214,5	47 904,70	47 904,70	28 578,100	19 151,00	13 156,40
Рівненська	35 771,6	34 340,60	31 340,50	44 166,100	45 597,10	42 954,30
Сумська	25 555,5	30 791,10	29 070,70	55 077,700	37 936,50	37 896,70
Тернопільська	25 793,9	25 759,50	25 561,30	46 504,300	46 882,70	45 001,80
Харківська	78 677,8	70 949,00	70 887,80	63 131,600	54 209,50	54 209,50
Херсонська	35 531,8	20 712,5	20479,68	27 019,300	32 230,23	32 230,20
Хмельницька	40 746,5	45 255,80	34 919,40	58 455,100	64 172,60	53 618,40
Черкаська	44 774,2	56 405,00	56 333,10	83 136,200	80 902,40	73 450,00
Чернівецька	28 940,9	29 994,50	29 994,50	22 602,700	21 549,10	17 861,80
Чернігівська	28 372,6	32 203,80	31 512,20	65 729,600	70 300,30	64 973,00
м. Київ	67 194,1	110 000,00	100 450,30	146 267,700	85 000,00	60 746,80

**Обсяг видатків з місцевих бюджетів, спрямованих на напрямки, що передбачені за бюджетною програмою КПКВК 2301400
«Забезпечення медичних заходів окремих державних програм та комплексних заходів програмного характеру» в динаміці: 2013–2016 рр., тис. грн**

Найменування програм і централізованих заходів	2013 рік		2014 рік		2015 рік		2016 рік	
	Передбачено у Законі України «Про Державний бюджет України на 2013 рік»	Видатки на зазначені напрямки з місцевих бюджетів	Передбачено у Законі України «Про Державний бюджет України на 2014 рік»	Видатки на зазначені напрямки з місцевих бюджетів	Передбачено у Законі України «Про Державний бюджет України на 2015 рік»	Видатки на зазначені напрямки з місцевих бюджетів	Передбачено у Законі України «Про Державний бюджет України на 2016 рік»	Видатки на зазначені напрямки з місцевих бюджетів
Програми і централізовані заходи з імунопрофілактики	303 035,50	17 252,35	286 707,10	15 942,97	573 216,80	18 819,30	590 416,80	31 438,39
Централізовані заходи з трансплантації	34 868,80	13 347,34	34 736,80	22 966,48	64 736,80	54 890,36	84 714,20	65 957,41
Загальнодержавна цільова соціальна програма протидії захворюванню на туберкульоз	175 780,80	46 526,70	166 218,70	51 242,23	212 128,40	71 941,63	229 128,40	92 554,45
Загальнодержавна цільова соціальна програма протидії ВІЛ-інфекції/СНІДу	305 553,20	17 158,52	293 145,00	13 523,88	349 959,30	30 753,86	366 959,30	50 037,98
Загальнодержавна програма боротьби з онкологічними захворюваннями (дорослі)	294 791,60	40 217,76	277 063,60	57 441,41	397 065,70	154 215,22	397 065,70	228 313,75
Централізовані заходи з лікування онкохворих дітей	365 805,80	6 471,60	448 031,20	5 079,24	353 000,00	6 113,47	353 000,00	26 398,59
Централізовані заходи розвитку донорства крові та її компонентів	67 097,80	11 440,31	64 915,30	16 597,64	160 915,30	26 498,28	160 915,30	43 558,96
Національний план дій щодо реалізації Конвенції ООН про права дитини	212 628,40	37 464,80	206 397,40	49 807,75	433 930,70	81 098,84	404 211,10	125 050,84
Централізована закупівля медикаментів для громадян, хворих на:	0,00	736,20	0,00	1 105,60	0,00	2 234,16	407 119,60	7 168,40
<i>хворобу Гоше</i>		<i>0,00</i>		<i>0,00</i>		<i>0,00</i>	<i>74 635,80</i>	<i>0,00</i>
<i>мукополісахаридоз</i>		<i>0,00</i>		<i>0,00</i>		<i>5,26</i>	<i>205 770,30</i>	<i>0,00</i>
<i>орфанні захворювання</i>		<i>736,20</i>		<i>1 033,30</i>		<i>1 031,40</i>	<i>24 103,30</i>	<i>1 302,70</i>
<i>бульозний епідермоліз</i>		<i>0,00</i>		<i>0,00</i>		<i>0,00</i>	<i>26 433,90</i>	<i>956,40</i>

Найменування програм і централізованих заходів	2013 рік		2014 рік		2015 рік		2016 рік	
	Передбачено у Законі України «Про Державний бюджет України на 2013 рік»	Видатки на зазначені напрямки з місцевих бюджетів	Передбачено у Законі України «Про Державний бюджет України на 2014 рік»	Видатки на зазначені напрямки з місцевих бюджетів	Передбачено у Законі України «Про Державний бюджет України на 2015 рік»	Видатки на зазначені напрямки з місцевих бюджетів	Передбачено у Законі України «Про Державний бюджет України на 2016 рік»	Видатки на зазначені напрямки з місцевих бюджетів
<i>легеневу артеріальну гіпертензію</i>		0,00		72,30		1 197,50	76 176,30	4 909,30
Централізовані заходи з охорони репродуктивного здоров'я нації	33 786,20	22 659,41	32 089,70	22 397,21	70 941,70	18 546,33	70 941,70	40 376,84
Проведення лікування безплідності жінок методом допоміжних репродуктивних технологій	6 600,00	275,00	6 600,00	1 004,00	6 600,00	0,00	6 600,00	0,00
Централізована закупівля медикаментів для лікування дорослих хворих на гемофілію	63 602,80	5 060,78	59 688,00	16 964,46	119 688,00	34 010,90	130 743,00	138 918,15
Централізовані заходи із запобігання та лікування серцево-судинних і судинно-мозкових захворювань	263 976,20	65 110,74	221 143,30	65 083,93	337 222,30	77 538,29	357 222,30	100 642,31
Централізовані заходи щодо розвитку системи надання медичної допомоги хворим нефрологічного профілю	11 992,70	296 571,49	10 690,90	452 084,61	543 795,00	858 554,45	143 795,00	1 054 763,85
Централізована закупівля ендопротезів і наборів інструментів для імплантації	23 064,90	8 694,60	13 766,30	10 134,56	44 886,00	11 551,18	44 886,00	18 563,50
Централізована закупівля медикаментів для лікування хворих на розсіяний склероз	73 487,40	161,00	71 056,50	229,00	71 056,50	410,30	71 056,50	504,10
Централізовані заходи з надання допомоги хворим на цукровий діабет	20 710,00	426 637,31	19 740,30	471 434,13	19 740,30	607 939,31	19 740,30	919 196,40
Державна цільова соціальна програма профілактики, діагностики та лікування вірусних гепатитів	45 447,30	7 786,98	91 558,80	11 424,30	121 558,80	18 141,83	121 558,80	14 915,84

Найменування програм і централізованих заходів	2013 рік		2014 рік		2015 рік		2016 рік	
	Передбачено у Законі України «Про Державний бюджет України на 2013 рік»	Видатки на зазначені напрямки з місцевих бюджетів	Передбачено у Законі України «Про Державний бюджет України на 2014 рік»	Видатки на зазначені напрямки з місцевих бюджетів	Передбачено у Законі України «Про Державний бюджет України на 2015 рік»	Видатки на зазначені напрямки з місцевих бюджетів	Передбачено у Законі України «Про Державний бюджет України на 2016 рік»	Видатки на зазначені напрямки з місцевих бюджетів
Обладнання		234 136,11		74 603,56	200 000,00	378 855,96		706 847,48
Інші (нові напрями)	22 000,00	16 018,37	0,00	24 392,47	0,00	37 080,92	0,00	87 749,18
<i>Лікування дітей в Республіці Куба</i>		0,00		0,00		0,00		0,00
<i>Екстрена медична допомога</i>	22 000,00	6 110,20		20 315,40		31 317,60	0,00	29 382,00
<i>Придбання медичного автотранспорту</i>		9 543,20		3 423,60		4 561,80		56 530,64
<i>Неспецифічний виразковий коліт імунобіологічної терапії</i>		12,00		18,90		25,60		31,00
<i>Ідіопатична сімейна дистонія</i>		0,00		0,00		0,00		0,00
<i>Спінальна м'язова атрофія</i>		5,60		19,50		28,90		49,00
<i>ЮРА – дорослі</i>		204,37		329,57		263,02		697,84
<i>Муковіцидоз – дорослі</i>		143,00		285,50		884,00		1 058,70
Разом	2 324 229,40	1 273 727,38	2 303 548,90	1 383 459,42	4 080 441,60	2 489 194,60	3 960 074,00	3752956,41

Заробітна плата в охороні здоров'я залишається однією з найнижчих серед працівників інших галузей економіки (табл. 5.2.14). Крім того, зростання рівня заробітної плати в середньому на 10–18% відповідно до збільшення соціальних стандартів продовжує нівелюватися внаслідок «обвалу» курсу гривні у попередні роки, зростання цін для населення на комунальні послуги та енергоносії. Прикро, що і у доларовому еквіваленті заробітна плата порівняно з 2014 р. зменшилася до 40–45%, а з 2010 р. – практично вдвічі. Хоча за співвідношенням заробітної плати у промисловості до охорони здоров'я показники ідентичні (перевищення рівня заробітної плати в промисловості до охорони здоров'я у 1,75 разу).

Таблиця 5.2.14

Динаміка середньомісячної заробітної плати за видами економічної діяльності у 2010–2016 рр. у розрахунку на одного штатного працівника, грн/дол. США

Вид діяльності	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Галузі економіки, усього, грн	2247	2639	3026	3619	3480	4195	5187
дол. США за курсом НБУ	283	331	379	453	293	175	191
Промисловість, грн	2584	3123	3500	4115	3988	4791	5910
дол. США	325	392	438	515	335	200	217
Освіта, грн	1893	2087	2527	2918	2724	3132	3787
дол. США	238	262	316	365	229	131	139
Охорона здоров'я та соціальна допомога, усього, грн	1633	1780	2201	2726	2441	2853	3368
дол. США	206	223	275	341	205	119	124
лікарі, грн	2618	2658	3632	3573	3442	3814	4860
дол. США	330	334	455	447	289	159	179
молодші спеціалісти з медичною освітою, грн	1775	1817	2516	2413	2394	2720	3378
дол. США	224	228	315	302	201	113	124
молодшого медичного персоналу, грн	1298	1368	1738	1729	1651	1932	2149
дол. США	163	172	218	216	139	81	79
<i>Співвідношення заробітної плати (разів)</i>							
у промисловості до охорони здоров'я	1,75	1,59	1,51	1,63	1,41	1,68	1,75
у галузях економіки до охорони здоров'я	1,48	1,37	1,33	1,23	1,28	1,47	1,54

У цілому система фінансування охорони здоров'я Україна у 2016 р. не зазнала значних змін, як в частині обсягів фінансування, пошуків додаткових стабільних джерел фінансування, так і раціонального використання обмежених ресурсів. Надзвичайно тривожним є факт суттєвого зростання приватних витрат на охорону здоров'я, що поглиблює фінансові бар'єри до медичної допомоги. Досить багато питань залишаються не вирішеними у зв'язку із процесами децентралізації і створенням об'єднаних територіальних громад

(ОТГ)²², які на рівні із міськими та районними бюджетами напряму отримали і стали розпорядниками медичної субвенції із Державного бюджету на первинну

та вторинну медичну допомогу. Однак механізми організаційно-структурного розмежування системи охорони здоров'я так і залишилися у більшості випадків не вирішеними. Тому на практиці виникло чимало проблемних питань, насамперед організаційного характеру, що можуть бути вирішені шляхом досягнення компромісу між усіма зацікавленими сторонами – ОТГ, міською/районною радою, міською лікарнею/ЦРЛ тощо. Це стосується як питань передачі амбулаторій та ФАПів, працевлаштування працівників, так і організації медичного обслуговування населення в цілому.

Досить значним ризиком є перехід ОТГ на прямі міжбюджетні відносини з Державним бюджетом, що посилює процеси фрагментації і так недостатніх фінансових ресурсів.

Останнім часом особливої актуальності набуло питання зміни системи фінансування національної системи охорони здоров'я. Урядом прийнято декілька розпоряджень, у яких сформовані стратегічні напрямки²³ розбудови системи фінансування охорони здоров'я. Зокрема це стосується:

- впровадження державного гарантованого пакета медичної допомоги;
- запровадження механізму співфінансування надання медичних послуг пацієнтами шляхом прямої оплати чи через механізм добровільного медичного страхування;
- утворення єдиного національного замовника медичних послуг як окремого центрального органу виконавчої влади;
- створення нових можливостей для здійснення місцевою владою повноважень у сфері охорони здоров'я;
- автономізації постачальників медичної допомоги;
- запровадження ефективних методів оплати різних видів медичної допомоги та контрахтування (перехід від пасивних до активних закупівель);
- розбудови сучасної системи управління медичною інформацією²⁴.

5.3. Характеристика стану та проблем кадрового забезпечення системи охорони здоров'я України

Основними кадровими проблемами, в охороні здоров'я європейських країн, у тому числі в Україні, на сучасному етапі є:

- різноманітність і складність структури кадрових ресурсів;
- низька якість до- та післядипломної підготовки лікарів;
- нерівномірність забезпечення населення медичними кадрами в розрізі адміністративних територій;
- велика кількість лікарських спеціальностей;
- невмотивованість медичних кадрів до ефективної праці через недосконалу систему оплати праці;

²² Формування мережі закладів охорони здоров'я об'єднаної територіальної громади. Бібліотека головного лікаря та голови профкому закладу охорони здоров'я. – Вип. 11. – Львів, 2016. – 110 с.

²³ Про схвалення Концепції реформи фінансування системи охорони здоров'я : розпорядження Кабінету Міністрів України від 30.11.2016 № 1013-р [Електронний документ]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/1013-2016-%D1%80>.

²⁴ Там же